

Krystyna Duraj-Nowakowa

STUDIOWANIE LITERATURY PRZEDMIOTU

Akademia
Ignatianum

Wydawnictwo WAM

Kraków 2012

WSTĘP

Adresaci i geneza książki

Opracowanie niniejsze kierujemy do czytelników zainteresowanych samouctwem, czyli specyficznym uczeniem się, dokształcaniem się i doskonaleniem zdobytej wiedzy oraz do początkujących autorów rozpraw. Powstawało ono bowiem na skutek impulsów płynących z własnych studiów literaturowych, ale bodźcem najsilniejszym były procesy współdziałania ze studentami, licencjantami, magistrantami i doktorantami, podczas których dojrzewała decyzja napisania takiego tekstu na ich potrzeby. Potrzeba opracowania takiej książki dała się zaobserwować nie tylko podczas zajęć akademickich (proseminariów i seminariów, wykładów i konwersatoriów oraz ćwiczeń), ale nade wszystko podczas lektur, analiz i oceniania rozpraw awansowych, w toku tak konsultacji, jak i własnych prac w zaciszu gabinetu i czytelni bibliotecznych. Materiały, które znalazły się w tej książce, zbierane były najpierw na potrzeby samej autorki, by przekonać się, co wiadomo o sposobach studiowania literatury przedmiotu poznania.

W polskiej tradycji akademickich prac awansowych w pedagogice tak złożyły się okoliczności i praktyka, iż takie prace „teoretyczne”, czyli wyłącznie studyjne nie są wystarczająco dobrze widziane. Z reguły lepiej, a może i łatwiej prowadzone oraz przyjmowane są takie opracowania awansowe, dowodzące wypróbowania sił kandydata w pełnym cyklu poznania: od oświetlenia problematyki w teorii przez założenia metodologiczne i koncepcję metodyki badań własnych aż po opracowanie ich wyników zarazem studyjnych i empirycznych.

Przedmiot autorskiego opracowania

Zawarte tu materiały zostały tak dobrane i ułożone, jak ukazują to oba rodzaje spisów treści, tzn. ogólniejszy na początku, zaś szczegółowszy na

końcu książki. Materiały te zdają się mieć walory na tyle uniwersalne, że mogą być wykorzystywane we wszystkich rodzajach studiów, opisów i gatunków publikacji rozmaitych dyscyplin naukowych. Nie jest bowiem obojętne dla żadnej dziedziny i dyscypliny oraz specjalności nauki, jak opracowany zostanie stan wiedzy o wybranym problemie poznania jako cel komplementarnych prac w przypadku opisu pełnego cyklu poznawczego od przesłanek teoretycznych przez koncepcję badań własnych i ich realizację aż po opracowanie wyników. Szczególnej jednak wagi nabiera opis stanu wiedzy w wyłącznie studyjnych opracowaniach literatury przedmiotu. Zaś tu zajmować się będziemy właśnie głównie studiami literatury przedmiotu poznania, a nie pozyskiwaniem wyników badań empirycznych o samej rzeczywistości. Będzie nas tu zatem wielowymiarowo interesować kontekst epistemologiczny, tzn. zdobycie wiedzy, i gnoseologiczny, tj. proces jej zdobywania nt. tytułowego problemu, a nie tylko kontekst ontologiczny poznania naukowego, tzn. samej rzeczywistości. Samodzielne, tzn. osobne i wyłączone studia literaturowe, czyli poznanie teoretyczne, to wszelkie poznanie zmierzające do zgromadzenia wiedzy, które pozwala budować pewne formy jej generalizacji, uogólnienia w rozmaite postaci efektów od spostrzeżeń, przez prawa naukowe aż po teorie. Jednak każdy wybrany problem poznawczy tak teoretyczny, jak i praktyczny, czyli realizacyjny, powinien być najpierw skonfrontowany z dotychczasowymi, rzeczowo najbliższymi, jak i dalszymi osiągnięciami danej specjalności, potem jej najbliższych dyscyplin nauki za pomocą ich analizy i interpretacji, tj. sprawdzenia poprawności twierdzeń oraz syntetyzowania przez uogólnianie, wnioskowanie i postulowanie kierunków i zakresów dalszych prac poznawczych. Właśnie ta procedura została wybrana za nadrzędny przedmiot i problem niniejszej książki.

Przydatność i cele książki – praktyczne, teoretyczne i dydaktyczne

Jak częściowo wynika już z dotychczasowych wywodów, w niniejszej książce zajmujemy się – nie wyłącznie, ale głównie – studiowaniem piśmiennictwa fachowego dla trzech celów opracowania stanu wiedzy o wybranym przedmiocie: (1) samoistnego studium teoretycznego lub/i (2) studium nadrzędnego albo współrzędnego wobec dopiero dalej i później

opracowywanych przesłanek metodologicznych i autorskiej, a wyprowadzonej z nich koncepcji badań, a potem jeszcze i omówienia pozyskiwanych materiałów empirycznych oraz – nawet – (3) przygotowania się do egzaminów i kolokwiów.

Jednak oprócz tych celów naukowych, dydaktycznych i wychowawczych na danym etapie rozwoju wiedzy, którą zgromadziliśmy z zastanych publikacji fachowych oraz ze względu na wspomniane dominowanie owych pełnych kompozycyjnie i warsztatowo rozpraw awansowych, raz po raz, tu i ówdzie, czynimy dygresje – jak to oceniali pierwsi czytelnicy maszynopisu – o niepoślednim znaczeniu poznawczym i wydatnej przydatności praktycznej, choć o różnym stopniu związku z tytułem, na temat także procesu poznania empirycznego. Te opisy traktujemy tu drugoplanowo, ale spójnie oraz komplementarnie i często przez podobieństwa lub różnicowanie, czyli konfrontatywnie.

Otóż bowiem – jak uczą wieloletnie doświadczenia promotorki i recenzentki – ten proces poznania empirycznego jest lepiej i bliżej wykładany oraz ćwiczony w toku przedmiotu „Metodologia badań...”, częściej praktykowany podczas ćwiczeń i seminariów oraz więcej znany z literatury o warsztacie poznawania. Dlatego przez zestawienia kontrastowe, a czasem przez ujawnianie pewnych bliskości, wydać się może jaśniejszy, wyraźniejszy i bardziej zrozumiały oraz dzięki temu w konsekwencji prawdopodobnie prostszy do zastosowania.

Poza kontaminacją, tj. skrzyżowaniem czynników heterogennych tych dwu przeciwstawnie odmiennych procesów poznania niniejsze opracowanie w warstwie rzeczowej i formalnej dotyka w zróżnicowanej głębi i szerokości dwóch innych aspektów tytułowej problematyki studiowania literatury przedmiotu. Albowiem jawi się ta problematyka jako nadrzędna wobec jej podporządkowanych celów: 1) studiowania dla poszerzenia własnych horyzontów poznania, czyli samouctwa, tj. samokształcenia i 2) samodoskonalenia się, np. zawodowego, czyli podnoszenia kwalifikacji. Tak ukierunkowane samokształcenie i samodoskonalenie w praktyce może i przebiega nieco inaczej (w tempie, zakresie, poziomie i kontroli), ale prawidłowo czyż nie powinno przebiegać analogicznie w kolejności i strukturze czynności, jak im nadrzędny proces ogólny studiowania literatury przedmiotu bez względu na cel? Czy nie są to bowiem tylko inaczej w szczegółach ukierunkowane cele tych procesów; bardziej ukierunkowane na skutki z uwagi na recenzowanie i ocenianie na awans, bądź zaledwie samoocenianie?

Wyjaśnienia wymaga więc specyfika autorskiego podejścia do tytułowej problematyki, którą sytuujemy pomiędzy metodologią nauk a metodyką i technologią pracy umysłowej, zwanej też inżynierią wiedzy. Nie zamierzaliśmy opracowywać tylko kolejnego, czysto praktycznego, przewodnika. Natomiast zamiarem uczyniliśmy napisanie takiej książki, która – spełniając funkcję przewodnika – zachęciłaby i przekonała jednocześnie do sensu jej wykorzystania przez potencjalnych adresatów, a przy okazji wyeksponowałaby uwarunkowania i perspektywy naukowe takich pogłębionych studiów literaturowych dla dalszych poszukiwań poznawczych. Dlatego treści tu zawarte rzucone są na szersze tło metodologiczne, na nim zaś osadzamy treści metodyczne i technologiczne, zakładając, że przez metodykę poznania rozumie się konkretne zastosowanie jakiejś sprawdzonej metody, a przez technologię prac pojmujemy rzemiosło lub sztukę użycia danej metody, natomiast przez technikę rozumie się biegłość i kunszt czynności poznawczych.